

گزارش نهایی طرح
فرهنگ پوششی و حجاب
در زندگی روزمره زنان تهران

دفتر برنامه‌ریزی و پژوهش‌های کاربردی
معاونت پژوهشی و آموزشی
سازمان تبلیغات اسلامی

انتشارات جامعه و فرهنگ

تهران: خ ولیعصر، خ طالقانی، خ سرپرست جنوبی، شماره ۹

تلفن: ۶۶۹۶۹۴۰۱

گزارش نهایی طرح فرهنگ پوشش و حجاب در زندگی روزمره زنان تهران • مدیران پژوهش:
دکتر مهدی فرجی، دکتر نفیسه حمیدی • کارفرما: دفتر برنامه‌ریزی پژوهش‌های کاربردی معاونت
پژوهشی آموزشی سازمان تبلیغات اسلامی • شورای سیاست‌گذاری: حجت‌الاسلام دکتر سید مهدی
خاموشی، حجت‌الاسلام سید جواد موسوی هوایی، دکتر سیدعلیرضا فروغی • ناظر پژوهش: دکتر
محمدرضا جواد یگانه • طرح جلد و امور هنری: هادی زکریایی • ناشر: انتشارات جامعه و فرهنگ
• نوبت چاپ: اول ۱۳۹۰ • چاپ و صحافی: دیگر • شمارگان: ۱۰۰۰ جلد • قیمت: ۷۰/۰۰۰ ریال

حق‌الثبت، حق‌النشر برای ناشر محفوظ است.

ISBN: 978-964-2977-49-9

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۷۷-۴۹-۹

گزارش نهایی طرح فرهنگ پوشش و حجاب در زندگی روزمره زنان تهران ۱۳۸۷ / کارفرما دفتر برنامه‌ریزی پژوهش‌های کاربردی معاونت پژوهشی و آموزشی سازمان تبلیغات اسلامی؛ مدیران پژوهش مهدی فرجی، نفیسه حمیدی	عنوان و نام پدیدآور
تهران: جامعه و فرهنگ ۱۳۹۰	مشخصات نشر
۱۶۱ ص؛ جدول، نمودار	مشخصات ظاهری
۹۷۸-۹۶۴-۲۹۷۷-۴۹-۹	شابک
حجاب - ایران - تهران - نمونه پژوهی	موضوع
حجاب - ایران - تهران - جنبه های جامعه شناختی	موضوع
حجاب اسلامی - ایران - تهران - نمونه پژوهی	موضوع
زنان - ایران - تهران	موضوع
فرجی، مهدی، ۱۳۵۵	شناسه افزوده
حمیدی، نفیسه، ۱۳۵۸	شناسه افزوده
سازمان تبلیغات اسلامی دفتر برنامه ریزی پژوهش های کاربردی	شناسه افزوده
۱۳۹۰ ۱۳۴۴ گ ۲۳۰/۱۷/ BP	رده‌بندی کنگره
۲۹۷/۶۳۶۱	رده‌بندی دیویی
۲۴۳۰۹۷۷	شماره کتابشناسی
	ملی

سازمان طرح

شورای سیاست‌گذاری

حجت‌الاسلام دکتر سید مهدی خاموشی، حجت‌الاسلام سید جواد موسوی هوایی،
دکتر سیدعلیرضا فروغی

مدیران پژوهش

دکتر مهدی فرجی، دکتر نفیسه حمیدی

ناظر پژوهش

دکتر محمدرضا جوادی یگانه

رئیس‌کار اداری و هماهنگی سازمانی

سید سعید آل طه

مجری جمع‌آوری اطلاعات در شهر تهران

دکتر محمد حمیدی

پرسشگران

نعمه میرزایی

کبری ندرپور

مونا آق‌شاهی

کلثوم اسفندیار

زهره امیدپور

مهلقا باانصاف

مهسا بدری

عاصفه توکلی

مریم حسینی

آزاده حمیدی

ملیحه خیرخواه

ملیحه ذراتی

منیره سرشتی
زینب سیدی
زهره شاهنجری
الهه صادقی

www.ketab.ir

فهرست

۱۵	شماره
۱۷	فصل ۱: کلیات پژوهش
۱۹	۱. طرح مسئله
۲۲	۲. هدف پژوهش
۲۳	۳. جمعیت آماری
۲۳	۴. فرآیند نمونه‌گیری و گردآوری داده‌ها
۲۳	۵. روش نمونه‌گیری و برآورد حجم نمونه
۲۵	فصل دوم: تحلیل یافته‌ها
۲۷	سیمای نمونه آماری
۲۸	جدول شماره (۱): توزیع پاسخگویان بر حسب گروه‌های سنی
۲۸	نمودار شماره (۱): توزیع پاسخگویان بر حسب گروه‌های سنی
۲۹	جدول شماره (۲): توزیع پاسخگویان بر حسب وضعیت شغلی
۲۹	نمودار شماره (۲): توزیع پاسخگویان بر حسب وضعیت تأهل
۳۰	جدول شماره (۳): توزیع پاسخگویان بر حسب تحصیلات
۳۰	نمودار شماره (۳): توزیع پاسخگویان بر حسب تحصیلات
۳۱	جدول شماره (۴): توزیع پاسخگویان بر حسب تحصیلات همسر
۳۱	نمودار شماره (۴): توزیع پاسخگویان بر حسب تحصیلات همسر
۳۲	جدول شماره (۵): توزیع پاسخگویان بر حسب وضع فعالیت
۳۲	نمودار شماره (۵): توزیع پاسخگویان بر حسب وضع فعالیت
۳۳	جدول شماره (۶): توزیع پاسخگویان بر حسب وضع فعالیت همسر
۳۳	نمودار شماره (۶): توزیع پاسخگویان بر حسب وضع فعالیت همسر
۳۴	جدول شماره (۷): توزیع پاسخگویان بر حسب میزان هزینه ماهانه خانواده
۳۴	نمودار شماره (۷): توزیع پاسخگویان بر حسب میزان هزینه ماهانه خانواده

- جدول شماره (۸): توزیع پاسخگویان بر حسب نگرش به وضعیت اقتصادی اجتماعی ۳۵
- نمودار شماره (۸): توزیع پاسخگویان بر حسب نگرش به وضعیت اقتصادی اجتماعی ۳۵
- پوشش و فضای اجتماعی** ۳۶
- جدول شماره (۹): نظر شما نسبت به پوشیدن هریک از رنگ‌های لباس‌های زنانه در حوزه عمومی چیست؟ ۳۶
- جدول شماره (۱۰): در هریک از فضاهای زیر بیشتر از چه ترکیب رنگی در لباس‌هایتان استفاده می‌کنید؟ ۳۷
- جدول شماره (۱۱): لطفاً بفرمائید شما کدامیک از ترکیبات زیر را در خانه می‌پوشید؟ ۳۷
- جدول شماره (۱۲): لطفاً بفرمائید شما کدامیک از حالت‌های زیر را در خانه به عنوان حجاب در مقابل محرم می‌پوشید؟ ۳۸
- جدول شماره (۱۳): نظر شما نسبت به هریک از حالت‌های پوشیدن لباس‌های زنانه در حوزه عمومی چیست؟ ۳۸
- جدول شماره (۱۴): لطفاً بفرمائید شما کدامیک از حالت‌های زیر را در بیرون از خانه می‌پوشید؟ ۳۹
- جدول شماره (۱۵): لطفاً نظر شما درباره پوشیدن هریک از لباس‌های زیر توسط زنان در فضای عمومی جامعه بیان کنید؟ ۳۹
- جدول شماره (۱۶): لطفاً بفرمائید شما کدامیک از ترکیبات زیر را در بیرون از خانه می‌پوشید؟ ۴۰
- جدول شماره (۱۷): نوع پوشش پاسخگویان بر حسب مکانیک متنوع‌های زمینه‌ای ۴۱
- جدول شماره (۱۸): کدامیک از اشکال پوشش زیر را شما حجاب است؟ ۴۲
- جدول شماره (۱۹): کدامیک از اشکال پوشش فوق از نظر شما حجاب نیست؟ ۴۳
- جدول شماره (۲۰): لطفاً نظر خودتان را درباره پوشیدن بلوز و شال (روسری) توسط زنان در فضای عمومی جامعه بیان کنید. ۴۴
- جدول شماره (۲۱): لطفاً نظر خودتان را درباره پوشیدن بلوز و شال و شال توسط زنان در فضای عمومی جامعه بیان کنید. ۴۵
- جدول شماره (۲۲): لطفاً نظر خودتان را درباره پوشیدن مانتو و دامن و شال توسط زنان در فضای عمومی جامعه بیان کنید. ۴۶
- جدول شماره (۲۳): لطفاً نظر خودتان را درباره پوشیدن مانتو، شلوار و شال توسط زنان در فضای عمومی جامعه بیان کنید. ۴۷
- جدول شماره (۲۴): لطفاً نظر خودتان را درباره پوشیدن مانتو، شلوار و مقنعه توسط زنان در فضای عمومی جامعه بیان کنید. ۴۸
- جدول شماره (۲۵): لطفاً نظر خودتان را درباره پوشیدن چادر و روسری (شال) توسط زنان در فضای عمومی جامعه بیان کنید. ۴۹
- جدول شماره (۲۶): لطفاً نظر خودتان را درباره پوشیدن چادر عربی (ایرانی) توسط زنان در ۵۰

فضای عمومی جامعه بیان کنید.

جدول شماره (۲۷): لطفاً نظر خودتان را درباره پوشیدن چادر و مقنعه توسط زنان در فضای عمومی جامعه بیان کنید.

جدول شماره (۲۸): نظر شما نسبت به پوشیدن لباس‌های گشاد و بلند توسط زنان در حوزه عمومی چیست؟

جدول شماره (۲۹): نظر شما نسبت به پوشیدن لباس‌های تنگ و جذب توسط زنان در حوزه عمومی چیست؟

جدول شماره (۳۰): نظر شما نسبت به پوشیدن لباس‌های کوتاه توسط زنان در حوزه عمومی چیست؟

جدول شماره (۳۱): نظر شما نسبت به پوشیدن لباس‌های نازک توسط زنان در حوزه عمومی چیست؟

جدول شماره (۳۲): نظر شما نسبت به پوشیدن لباس‌های آستین کوتاه توسط زنان در حوزه عمومی چیست؟

جدول شماره (۳۳): نظر شما نسبت به پوشیدن لباس‌های پاچه (شلوار) کوتاه توسط زنان در حوزه عمومی چیست؟

جدول شماره (۳۴): نظر شما نسبت به پوشیدن لباس مشکی توسط زنان در حوزه عمومی چیست؟

جدول شماره (۳۵): نظر شما نسبت به پوشیدن لباس‌هایی با رنگ‌های تیره توسط زنان در حوزه عمومی چیست؟

جدول شماره (۳۶): نظر شما نسبت به پوشیدن لباس‌های با رنگ‌های روشن توسط زنان در حوزه عمومی چیست؟

جدول شماره (۳۷): نظر شما نسبت به پوشیدن لباس‌هایی با رنگ‌های جذاب توسط زنان در حوزه عمومی چیست؟

۶۲ اقتصاد پوشش

جدول شماره (۳۸): هریک از لباس‌های زیر را چند وقت به چند وقت می‌خرید؟

۶۴ تمایزیابی

جدول شماره (۳۹): لطفاً نظراتان را در مورد هریک از جملات زیر بگویید.

جدول شماره (۴۰): سعی می‌کنم حداقل یک بار لباسی را که مد می‌شود، بپوشم.

جدول شماره (۴۱): برایم مهم است لباسی که می‌پوشم، تک باشد.

جدول شماره (۴۲): به نظر من نباید بیش از یک بار یک لباس را در مهمانی پوشید.

جدول شماره (۴۳): معمولاً هر کفش و لباس را برای چند سال استفاده می‌کنم.

جدول شماره (۴۴): نمی‌توانم کفش و لباسی را بپوشم که از مد افتاده باشد.

- جدول شماره (۴۵): دوست دارم از اولین کسانی باشم که لباس مد روز را می‌پوشم. ۷۰
- جدول شماره (۴۶): دوست دارم مثل هنرپیشه‌های معروف لباس بپوشم. ۷۱
- جدول شماره (۴۷): توزیع پاسخگویان به تفکیک مقیاس تمایزیابی ۷۲
- جدول شماره (۴۸): نگرش پاسخگویان به مقیاس تمایزیابی به تفکیک نوع پوشش مورد استفاده ۷۲
- جدول شماره (۴۹): نگرش پاسخگویان نسبت به مقیاس تمایزیابی به تفکیک متغیرهای زمینه‌ای ۷۳
- نمودار شماره (۹): غالباً چه کسی لباس شما را می‌دوزد؟ ۷۴
- نمودار شماره (۱۰): چرا لباس‌های خود را به صورت آماده تهیه نمی‌کنید؟ ۷۵
- جدول شماره (۵۰): به هریک از خصوصیات زیر در مورد لباس، برحسب اهمیتی که برای شما دارد از صفر تا بیست رتبه بدهید. ۷۶
- عملکردهای زیبایی شناسانه ۷۷
- جدول شماره (۵۱): لطفاً نظراتان را در مورد هریک از جملات زیر بگویید. ۷۷
- جدول شماره (۵۲): من همیشه سعی می‌کنم رنگ کفش و لباسم را ست کنم. ۷۸
- جدول شماره (۵۳): رنگ لباس من بر مبنای رنگ پوست انتخاب شود. ۷۹
- جدول شماره (۵۴): گاهی اوقات به سبب تغییر رنگ مدل لباس هنرپیشه‌ها دقت می‌کنم و از آنها ایده می‌گیرم. ۸۰
- جدول شماره (۵۵): برای من مهم است که در سرتیپ باشم. ۸۱
- جدول شماره (۵۶): من هر روز قسمتی از وقتم را صرف این می‌کنم که مرتب به نظر بیایم. ۸۲
- جدول شماره (۵۷): توزیع پاسخگویان به تفکیک مقیاس عملکردهای زیبایی‌شناسانه ۸۳
- جدول شماره (۵۸): نگرش پاسخگویان به مقیاس عملکردهای زیبایی‌شناختی به تفکیک نوع پوشش مورد استفاده ۸۳
- جدول شماره (۵۹): نگرش پاسخگویان نسبت به مقیاس عملکردهای زیبایی‌شناختی در پوشش به تفکیک متغیرهای زمینه‌ای ۸۴
- آگاهی از بدن ۸۵
- جدول شماره (۶۰): لطفاً نظراتان را در مورد هریک از جملات زیر بگویید. ۸۵
- جدول شماره (۶۱): لباس خوب لباسی است که بتواند ترکیب بدن را نشان دهد. ۸۶
- جدول شماره (۶۲): رنگ لباس باید بر حسب رنگ پوست انتخاب شود. ۸۷
- جدول شماره (۶۳): از لباس‌های دامن دار خوشم نمی‌آید. ۸۸
- جدول شماره (۶۴): ترجیح می‌دهم لباس‌هایی بپوشم که خیلی زنانه به نظر نیاید. ۸۹
- جدول شماره (۶۵): ترجیح می‌دهم لباس‌های اسپرت بپوشم. ۹۰
- جدول شماره (۶۶): توزیع پاسخگویان به تفکیک مقیاس آگاهی از بدن ۹۱
- جدول شماره (۶۷): نگرش پاسخگویان به مقیاس آگاهی از بدن به تفکیک نوع پوشش مورد ۹۱

استفاده

جدول شماره (۶۸): نگرش پاسخگویان نسبت به مقیاس آگاهی از بدن به تفکیک متغیرهای زمینه‌ای

گروه‌های مرجع پوشش

جدول شماره (۶۹): برای انتخاب مدل لباس خود از کدامیک از موارد زیر و به چه میزان استفاده می‌کنید؟

جدول شماره (۷۰): مجله ایرانی برش

جدول شماره (۷۱): مجله زن روز

جدول شماره (۷۲): سایر مجلات زنانه ایرانی

جدول شماره (۷۳): پوشش‌های خارجی

جدول شماره (۷۴): شبکه‌های ماهواره‌ای مد لباس

جدول شماره (۷۵): دیدن مدل لباس در تن اطرافیان

جدول شماره (۷۶): مدل لباسی که در شبکه‌های ایرانی

جدول شماره (۷۷): مدل لباسی که در شبکه‌ها و خوانندگان ایرانی خارج از کشور

جدول شماره (۷۸): دیدن مدل لباس در اینترنت

جدول شماره (۷۹): سرزدن به پالت‌ها و پوشاک‌ها

جدول شماره (۸۰): نظر دوستان و اطرافیان

جدول شماره (۸۱): توزیع پاسخگویان به تفکیک مقیاس گروه مرجع رسانه‌ای

جدول شماره (۸۲): مراجعه پاسخگویان به گروه‌های مرجع رسانه‌ای به تفکیک نوع پوشش مورد استفاده

جدول شماره (۸۳): میزان استفاده پاسخگویان از گروه‌های مرجع رسانه‌ای به تفکیک متغیرهای زمینه‌ای

جدول شماره (۸۴): توزیع پاسخگویان به تفکیک مقیاس گروه مرجع مطبوعاتی

جدول شماره (۸۵): مراجعه پاسخگویان به گروه‌های مرجع مطبوعاتی به تفکیک نوع پوشش مورد استفاده

جدول شماره (۸۶): میزان استفاده پاسخگویان از گروه‌های مرجع مطبوعاتی به تفکیک متغیرهای زمینه‌ای

جدول شماره (۸۷): توزیع پاسخگویان به تفکیک مقیاس گروه مرجع دوستانه

جدول شماره (۸۸): مراجعه پاسخگویان به گروه‌های مرجع دوستانه به تفکیک نوع پوشش مورد استفاده

جدول شماره (۸۹): میزان استفاده پاسخگویان از گروه‌های مرجع دوستانه به تفکیک متغیرهای زمینه‌ای

اعتقاد به حجاب

- ۱۱۱ جدول شماره (۹۰): لطفاً نظرتان را در مورد هریک از جملات زیر بگویید.
- ۱۱۲ جدول شماره (۹۱): به نظر من پوشش زنان باید بر مبنای اعتقادات دینی باشد.
- ۱۱۳ جدول شماره (۹۲): لباس نامناسب زن را در معرض گناه قرار می‌دهد.
- ۱۱۴ جدول شماره (۹۳): زن مسلمان نباید هر لباسی را بپوشد.
- ۱۱۵ جدول شماره (۹۴): نوع لباس پوشیدن زنان با رستگاری آنها ارتباط دارد.
- ۱۱۶ جدول شماره (۹۵): حجاب، زن را از نگاه‌های بد مردان حفظ می‌کند.
- ۱۱۷ جدول شماره (۹۶): توزیع پاسخگویان به تفکیک مقیاس اعتقاد به حجاب
- ۱۱۷ جدول شماره (۹۷): نگرش پاسخگویان به مقیاس اعتقاد به حجاب به تفکیک نوع پوشش مورد استفاده
- ۱۱۸ جدول شماره (۹۸): نگرش پاسخگویان نسبت به مقیاس اعتقاد به حجاب به تفکیک متغیرهای زمینه‌ای
- ۱۱۹ جدول شماره (۹۹): نگرش پاسخگویان نسبت به مقیاس اعتقاد به حجاب به تفکیک مقیاس‌های پوشش در زندگی روزمره

احکام حجاب

- ۱۲۰ جدول شماره (۱۰۰): لطفاً نظرتان را در مورد هریک از جملات زیر بگویید.
- ۱۲۱ جدول شماره (۱۰۱): لباسی مناسب است که بدن زن را بپوشاند.
- ۱۲۲ جدول شماره (۱۰۲): مدل لباس زنانه نباید باعث جلب توجه مردان شود.
- ۱۲۳ جدول شماره (۱۰۳): لباسی مناسب است که برجستگی‌های اندام زنان را بپوشاند.
- ۱۲۴ جدول شماره (۱۰۴): زنان باید از پوشیدن لباس‌های تنگ و کوتاه‌تنه اجتناب کنند.
- ۱۲۵ جدول شماره (۱۰۵): باید از لباس‌هایی استفاده کرد که همه جای بدن را از دست تا مچ و گردی صورت را بپوشاند.
- ۱۲۶ جدول شماره (۱۰۶): توزیع پاسخگویان به تفکیک مقیاس احکام حجاب
- ۱۲۶ جدول شماره (۱۰۷): نگرش پاسخگویان به مقیاس احکام حجاب به تفکیک پوشش مورد استفاده
- ۱۲۷ جدول شماره (۱۰۸): نگرش پاسخگویان نسبت به مقیاس احکام حجاب به تفکیک متغیرهای زمینه‌ای
- ۱۲۸ جدول شماره (۱۰۹): نگرش پاسخگویان نسبت به مقیاس احکام حجاب به تفکیک مقیاس‌های پوشش در زندگی روزمره
- ۱۲۹ **حجاب رفتاری**
- ۱۲۹ جدول شماره (۱۱۰): هریک از موارد زیر چقدر با رفتارهای شما انطباق دارد؟
- ۱۳۰ جدول شماره (۱۱۱): من بیرون از خانه از لباس تنگ استفاده می‌کنم.

- جدول شماره (۱۱۲): من از چادر استفاده می‌کنم. ۱۳۱
- جدول شماره (۱۱۳): قسمتی از موهای جلوی سرم از زیر روسری پیدا است. ۱۳۲
- جدول شماره (۱۱۴): با کمی آرایش از خانه خارج می‌شوم. ۱۳۳
- جدول شماره (۱۱۵): من به گونه‌ای لباس می‌پوشم که هیچ قسمتی از بدنم به جز دست‌ها و صورت پیدا نباشد. ۱۳۴
- جدول شماره (۱۱۶): توزیع پاسخگویان به تفکیک مقیاس بعد رفتاری حجاب ۱۳۵
- جدول شماره (۱۱۷): رفتار حجاب به تفکیک نوع پوشش مورد استفاده ۱۳۵
- جدول شماره (۱۱۸): میزان رعایت حجاب از سوی پاسخگویان به تفکیک متغیرهای زمینه‌ای ۱۳۶
- جدول شماره (۱۱۹): مقیاس رفتار حجاب به تفکیک مقیاس‌های پوشش در زندگی روزمره ۱۳۷
- پیامدهای حجاب** ۱۳۸
- جدول شماره (۱۲۰): مطلقاً نظرتان را در مورد هریک از جملات زیر بگویید. ۱۳۸
- جدول شماره (۱۲۱): پوشش بدن موهای زنان اثرات منفی در جامعه ایجاد نخواهد کرد. ۱۳۹
- جدول شماره (۱۲۲): آرایش کردن زنان موجب نشاط و شادی آنها و جامعه می‌شود. ۱۴۰
- جدول شماره (۱۲۳): لباس پوشیدن دختران تاثیری در سلامت رابطه دختران و پسران ندارد. ۱۴۱
- جدول شماره (۱۲۴): پوشیدن لباس پوش و تنگ هیچ پیامد منفی اجتماعی ندارد. ۱۴۲
- جدول شماره (۱۲۵): توزیع پاسخگویان به تفکیک مقیاس پیامدهای حجاب ۱۴۳
- جدول شماره (۱۲۶): پیامدهای حجاب به تفکیک نوع پوشش مورد استفاده ۱۴۳
- جدول شماره (۱۲۷): نگرش پاسخگویان نسبت به مقیاس پیامدهای حجاب به تفکیک متغیرهای زمینه‌ای ۱۴۴
- جدول شماره (۱۲۸): نگرش پاسخگویان نسبت به مقیاس پیامدهای حجاب به تفکیک مقیاس‌های پوشش در زندگی روزمره ۱۴۵
- فصل سوم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری** ۱۴۷

باسمه تعالی

ناره

مقاله پوشش اسلامی اکنون نه تنها از وجوه مشخصه نظام فرهنگی و سیاسی ایران، که نماد جامعه اسلامی در سطح بین‌المللی است و معانی زیادی را برای کنشگران معتقد به حجاب و نیز ناظران آن در برهه‌های حجاب زنان مسلمان در طی دوره‌های حیات خویش با فراز و فرودهای چندی مواجه گردیده است. هم‌اکنون غلبه تفکر مدرن، این نماد چندی را در میانه تضادهای اجتماعی و کشمکش‌های گروه‌های اجتماعی سپری کرده و پس از وقوع انقلاب اسلامی و بازتعریف هویت‌های اسلامی، منجر به احیای دوباره احیا شده و اقبال فزاینده نسبت بدان در جوامع اسلامی دیده می‌شود. طی دهه‌های اخیر انتخاب پوشش اسلامی از سوی زنان با تأکیدی فرهنگی همراه بوده است؛ بدین معنا دوره‌هایی از زنان مسلمان با واژگونه کردن فرهنگ استیلاطلبی که هویت فرهنگی آنان را با چالش روبرو طلبید، همراه با نوعی آگاهی به عرصه مبارزه فرهنگی بازگشته‌اند تا نوع دیگری از هویت را نمایش بگذارند. گفتنی‌های ناشنیده بسیاری از توانمندی‌ها و آگاهی‌های علمی و فرهنگی و مسائلی بزرگی در عرصه‌های مختلف و نیز وجوه متعددی را درباره زندگی روزمره این زنان برپا دارد.

به نظر می‌رسد که پدیده حجاب، مانند سایر پدیده‌های فرهنگی، بی‌ذی‌وجوه است و حداقل باید آن را بر ساخته نگاهی دینی و نگرشی عرفی دانست که آن را در جهان اسلام با نوعی تکثر فرهنگی و اشکال مختلفی از پوشش مواجه می‌سازد. هم‌چنین عدم شناسا بودن پدیده حجاب اسلامی در فرهنگ ایرانی، باید آن را به مثابه واقعیتی پویا در نظر آورد که بنا بر مقتضیات زمان و مکان، شرایط اقلیمی و فرهنگی هر منطقه، اشکال و صورت‌های گوناگونی به خود گرفته و در آینه عرف و رسم هر خطه فرهنگی باز نمودی دیگرگون پیدا کرده است. این در حالی است که تاکنون تصویر روشنی از این پدیده به دست داده نشده و یا به همه وجوه آن پرداخته نشده است.

سازمان تبلیغات اسلامی، به عنوان نهاد مسؤول در مدیریت فرهنگ دینی در دوره مدیریت جدید آن، شناخت وجوه دینی و عرفی پدیده حجاب و پوشش را در دستور کار خود قرار داد. برای نیل به این هدف، ابتدا در سال ۱۳۸۴ طرحی با عنوان «بررسی نگرش‌های زنان نسبت به انواع پوشش‌های رایج در شهر تهران» انجام شد. در این طرح تلاش شد تا ترکیبی نظری از نگرش‌های دینی و جامعه‌شناختی نسبت به پدیده حجاب اسلامی حاصل شود تا مسأله پوشش زنان از برای این نگرش مورد توجهی دوباره قرار گیرد.

همین‌ایده در سال ۱۳۸۷ در «طرح بررسی فرهنگ پوشش و حجاب در زندگی روزمره زنان» در یک شهر بزرگ ایران ادامه پیدا کرد. بر مبنای یافته‌های طرح قبلی و با گسترش چارچوب نظری، این‌بار به مسأله یادشده در پنج شهر اصفهان، اهواز، تبریز، تهران و قم پرداخته شد. در این طرح مسأله متعددی از جمله فضاهای اجتماعی و رابطه آن‌ها با اشکال پوشش، بحث‌های آراستگی، هزینه‌یاری، اقتصاد پوشش پرداخته شده و بعد دینی پوشش، یعنی حجاب نیز از زوایای گوناگون نظر گرفته شده است. ایده سازمان تبلیغات اسلامی و دست‌اندرکاران طرح حاضر این بوده است که با شناسایی دقیق‌تر و نگرشی فرهنگی‌تر به مقوله حجاب، درک عمیق‌تری از این پدیده برای سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و مدیران فرهنگی و اجتماعی حاصل می‌شود که می‌تواند راه‌گشا و یاری‌گر باشد. افزای تازه‌ای را در دریافت ابعادی از حجاب و پوشش زنان در جامعه مسلمان ایران به دست می‌دهد.

در همین‌جا لازم است از زحمات و تلاش‌های همه عزیزانی که ما را در انجام این پیمایش یاری نمودند، به طور خاص از شورای محترم سیاست‌دار، پژوهشگران ارجمند، عوامل مدیریتی و اجرایی، پرسشگران گرمای تشکر و قدردانی کنیم. ان‌شاءالله تعالی توفیق ایشان را در استمرار چنین برنامه‌های پژوهشی خواستارم.

علیرضا فروغی
مدیرکل دفتر جمعیت‌های
پژوهش‌های کاربردی